

ДО СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ "ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКА КОЛЕДЖУ"

У статті проаналізовано різні наукові підходи до тлумачення термінів "компетенція", "компетентність", "професійна компетентність" у контексті організації підвищення кваліфікації керівника коледжу.

Ключові слова: компетенція, компетентність, професійна компетентність, керівник коледжу, розвиток професійної компетентності керівника коледжу.

В. Мацеха. К сущности понятия "профессиональная компетентность руководителя колледжа". В статье проанализированы различные научные подходы к толкованию терминов "компетенция", "компетентность", "профессиональная компетентность" в контексте организации повышения квалификации руководителя колледжа.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, профессиональная компетентность, руководитель колледжа, развитие профессиональной компетентности руководителя колледжа.

V. Matsekha. The article substantiates the essence of the term "the research competence of the college meneger. The article analyzes various scientific approaches to the interpretation of the terms "competence", "professional competence" in the context of the organization of raising the qualifications of the head of the college.

Key words: competence, professional competence, head of the college, development of the professional competence of the head of the college.

Мета: проаналізувати зміст термінів "компетенція", "компетентність" та "професійна компетентність" у педагогічній літературі.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Нині проблема розвитку професійної компетентності керівника коледжу є актуальною та знаходиться в полі зору багатьох науковців. Необхідність розгляду цього питання зумовлена потребами ринку праці у висо-

коякісних та конкурентоспроможних фахівцях. Одним із пріоритетних напрямів реформування освіти України визнано компетентнісний підхід, який набуває важливого значення, оскільки переміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь та навичок у площину формування й розвитку у фахівців здатності практично діяти та творчо застосовувати в різних ситуаціях набуті знання та досвід. Розвиток професійної компетентності керівника коледжу повинен подолати розрив між знаннями та їх практичним застосуванням, навчити за допомогою отриманих і засвоєних знань ефективно вирішувати професійні завдання.

Аналіз досліджень і публікацій. Термін "компетенція" аналізується в працях Н. Хомського, В. Лук'янюка, С. Ожегова, С. Шишова, В. Кальней, Ф. Шаріпова, Ю. Рубіна, В. Кремня, А. Хуторського, Н. Мойсеюк. Термін "компетентність" аналізується в працях А. Хуторського, І. Устинова, С. Гончаренка, І. Зязюна. У сучасних наукових дослідженнях В. Зазикіна, В. Безрукавої, А. Маркової, В. Сластеніна, Р. Гуревича, К. Шапошникова, М. Смирнової, С. Резника, Л. Даниленко, Л. Карамушки, В. Маслова вивчається зміст терміна "професійна компетентність". У ході вивчення літератури виявлено, що подальшого уточнення та вивчення потребує зміст понять "професійна компетентність" та "професійна компетентність керівника коледжу".

Виклад основного матеріалу дослідження. Керівник коледжу, як адміністративний працівник закладу вищої освіти, до обов'язків якого входить ціла низка управлінських, господарських, педагогічних, методичних та інших робіт, повинен мати та розвивати свою професійну компетентність.

У багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідженнях з педагогіки, психології, економіки, маркетингу, менеджменту зустрічаються терміни "компетенція", "компетентність" та "професійна компетентність". Але дані поняття кожен науковець розглядає в контексті певної досліджуваної професії, та на превеликий жаль, вони не розкриті стосовно керів-

ника коледжу.

Аналіз суті поняття "професійна компетентність керівника коледжу" об'єктивно зумовлює потребу в конкретизації таких термінів, як "компетентність", "компетенція", "професійна компетентність", які є визначальними категоріями компетентнісного підходу. У психолого-педагогічній науковій літературі науковці визначають сутність цих термінів по-різному.

У Словнику іноземних слів В. Лук'янюка, поняття "компетенція" означає коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи; коло питань, в яких дана особа має певні повноваження, знання, досвід і т. ін. [9].

У тлумачному словнику С. І. Ожегова "компетенція" - коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний; коло чийось повноважень, прав [12, 289].

В Радянському енциклопедичному словнику компетенція (від лат. *competere* - добиваюсь, відповідаю, підхожу), - коло повноважень, наданих законом, статутом або іншим актом конкретному органу або посадовій особі; знання і досвід у певній галузі [16, 613].

Науковці С. Е. Шишов та В. А. Кальней визначають компетенцію як загальну здатність, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, які надбано завдяки навчанню [20, 262].

В енциклопедії освіти академік В. Г. Кремін розкриває компетенції, як відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки учня, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріплений результат [7, 409].

Загальне визначення компетенції (від лат. *competencia* - коло питань, з якими людина добре обізнана, володіє знаннями і досвідом) - це інтегрований результат опанування змістом загальної середньої освіти, який виражається в готовності педагога використовувати засвоєні знання, уміння, навички, а також способи діяльності у конкретних життєвих ситуаціях для розв'язання практичних і теоретичних задач [17, 23].

На думку Н. Мойсеюк, компетенція є інтегральним результатом взаємодії

компонентів:

- мотиваційного, що виражає глибину зацікавленість у даному виді діяльності, наявність особистісних амбіцій розв'язувати конкретну задачу;
- цільового, пов'язаного з умінням визначати особисті цілі, співвідносі з власними силами; складанням особистих проєктів та планів; усвідомленням конструювання конкретних дій, вчинків, які забезпечать досягнення бажаного результату діяльності;
- орієнтаційного, що передбачає урахування зовнішніх умов діяльності (усвідомлення загальної основи діяльності; знання про коло реальних об'єктів) і внутрішніх (суб'єктний досвід, наявні знання, предметні і міжпредметні вміння, навички, способи діяльності, психологічні особливості, обізнаність педагога щодо власних сильних і слабких сторін);
- функціонального, що передбачає здатність використовувати знання, уміння, способи діяльності та інформаційну грамотність як базис для формування власних можливих варіантів дій, прийняття рішень, застосування нових форм взаємодії тощо;
- контрольного, що передбачає наявність чітких вимірювачів процесу і результатів діяльності, закріплення правильних способів діяльності, удосконалення дій відповідно до визначеної і прийнятої цілі;
- оцінного, пов'язаного із здатністю до самоаналізу; адекватного самооцінювання своєї позиції, конкретного знання, необхідності чи непотрібності його для своєї діяльності, а також методу його здобування чи використання [11, 639–640].

У структурі загальної компетенції керівника ці компоненти тісно взаємопов'язані. Тому кожний компонент може впливати на розвиток інших компонентів.

Наведені та інші існуючі в психолого-педагогічній літературі визначення компетенції свідчать про те, що вчені включають у визначення різні ознаки компетенції.

Узагальнюючи аналіз поняття, ми дотримуємося думки, що компетенція - це задана норма освітньо-професійної підготовки яка виражається в готовності керівника використовувати засвоєні знання, уміння, навички, а також способи діяльності у конкретних професійних ситуаціях для розв'язання практичних і теоретичних задач.

Оволодіння людиною відповідною компетенцією позначається терміном

"компетентність". Якщо компетенція є наперед заданою нормою освітньої підготовки, то компетентність - це якість особистості, що необхідна для якісної продуктивної діяльності в певній сфері. А. Хуторський вважає, головною особливістю компетентності як педагогічного явища є те, що вона - це не специфічні предметні вміння та навички, абстрактні загальнопредметні, мисленнєві чи логічні операції, а конкретні вміння та навички, необхідні людині будь-якої професії, будь-якого віку [20, 57].

Міжнародною Організацією економічного співробітництва та розвитку, професійна компетентність визначається як здатність успішно відповідати вимогам або виконувати завдання (діяльність), що складається з когнітивних та некогнітивних компонентів [6, 55].

Модель професійної компетентності фахівця запроваджується галузевими стандартами вищої освіти України в освітньо-кваліфікаційній характеристиці.

У психології праці, компетентність, часто ототожнюється з професіоналізмом. Професіоналізм як вищий рівень виконання діяльності забезпечується, окрім компетентності, також професійною спрямованістю і професійно значущими здібностями [3, 421].

Поняття "компетентність" І. Устинов розглядає як міру відповідності знань, умінь і досвіду осіб певного соціально-професійного статусу реальному рівню складності виконуваних ними завдань і вирішуваних проблем [18].

Академік С. Гончаренко вважає компетентність - це сукупність знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [4, 236].

Компетентність та озброєність системою знань є складовими професіоналізму у будь-якій професії. І. Зязюн зазначає, що компетентність - це якість особистості, що ґрунтується на знаннях, інтелектуально й особистісно обумовленому досвіді соціально-професійної діяльності людини [13, 152].

Узагальнюючи аналіз поняття, ми визначаємо компетентність, як діяльність особистості (знань, умінь та навичок), що необхідні для продуктивної діяльності.

В акмеологічному словнику В. Заєкіна термін "професійна компетентність" - це головний когнітивний компонент підсистем професіоналізму особистості і діяльності, сфера професійного ведення, коло вирішуваних питань, що постійно розширюється, система знань, що доз-

воляють виконувати професійну діяльність з високою продуктивністю [8].

Науковець В. Безрукава розглядає професійну компетентність, як вміння застосовувати свої знання та вміння на практиці, використовуючи при цьому всі свої розумові, психологічні та навіть фізичні можливості. Вона включає в себе:

- спеціальну компетентність (підготовленість до самостійного виконання професійно-виробничих завдань;
- уміння оцінювати результати своєї праці (здатність самостійного придбання нових знань і умінь);
- соціальну компетентність (здатність до групової та колективної діяльності і співпраці з іншими працівниками, готовність до прийняття на себе відповідальності за результати праці).

Також В. Безрукова вважає, що професійна компетентність - це ще й власність особистості, яка забезпечує високий рівень саморозвитку, перехід від "неусвідомленої компетенції" до "усвідомленої некомпетентності" [2].

Професійну компетентність А. Маркова розглядає за процесуальними й результативними показниками. До перших дослідниця включає три блоки: професійну діяльність, спілкування й особистість фахівця; до других - два блоки: навчання й навченість, виховання й вихованість. У кожному з них визначаються об'єктивно необхідні вміння, знання та вимоги до психологічних якостей майбутнього спеціаліста [10, 84].

На думку Р. Гуревич професійна компетентність - це особлива організація знань та умінь, що дозволяють спеціалісту успішно діяти у професійній галузі в будь-яких, у тому числі, й екстремальних умовах. В якості основних характеристик компетентності він виділяє наступні:

- багатство знань, що відповідають умовам достатності для продуктивної професійної діяльності;
- системність організації та структурування знань, усвідомлення реальних зв'язків між елементами, класифікованість; таксономізованість знань, виділення основних вузлових елементів;
- релятивність взаємозв'язків поля знань, можливість оновлення як змісту, так і взаємозв'язків під впливом об'єктивних фактів;
- фундаментальність знань, визначальна роль загальних принципів, ідей;
- методологічність, прагматизм, неперервність зв'язків: "знання - діяльність";
- рефлексивність знань [5, 46].

Професійна компетентність керівника закладу освіти на думку М. Є. Смирнкової включає поєднання умінь, навичок, знань та здібностей, які необхідні для успішного виконання конкретних ролей, пов'язаних з управлінською діяльністю та завданнями [15].

Професійна компетентність керівника закладу вищої освіти на погляд С. Д. Резника полягає у володінні керівником професійними знаннями та вміннями в сфері управління закладами вищої освіти, знаннями роботи на посаді ректора, досвід керівництва та прийняття участі в науковій, педагогічній та суспільній діяльності [14].

У дослідженнях Л. Даниленко та Л. Карамушки компетентність керівника закладу освіти становить сукупність необхідних для ефективної професійної діяльності систематичних науково-філософських, суспільно-політичних, психолого-педагогічних, предметних та соціально-функціональних знань і вмінь, відповідних особистісних якостей [5].

На нашу думку, сутність поняття "професійна компетентність керівника коледжу" має розглядатися як система

необхідної для побудови результативної роботи коледжу.

Нормативно-правова компетентність - здатність реалізовувати освітню політику закладу освіти відповідно до вимог і стандартів державної політики в сфері освіти.

Підприємницька компетентність охоплює знання закономірностей системних змін у діяльності організації; уміння працювати інноваційно; володіння засобами, що дають особистості можливість ефективно організовувати власну та колективну трудову й підприємницьку діяльність.

Презентаційна компетентність ґрунтується на знаннях ділової етики, правил і норм проведення ділових переговорів; уміннях публічно представляти "родзинки", щось нове, що недавно з'явилося, було створено у віреному закладі, що вигідно відрізняється від іншого стандартного своїми якостями.

Інформаційна компетентність уміння шукати, аналізувати та відбирати необхідну інформацію, перетворювати, зберігати та передавати її; навички роботи у колективі та з колективом.

функції.

Педагогічна компетентність - компетентність у галузі теорії та методики освітнього процесу, зокрема його цілей, завдань, принципів, закономірностей, змісту, засобів, форм, методів, прийомів;

Психологічна компетентність - здатність створювати сприятливий психологічний клімат у колективі, формувати атмосферу відданості справі, ініціативи та відповідальності;

У рамках дослідницької компетентності поєднано знання науково-ціннісних потреб працівників, їх педагогічних здібностей, уміння та ставлення; уміння використовувати накопичений досвід, визначати і пояснювати поняття для осмислення логічного визначення через родові і видові відмінності.

Таким чином, компетенція - це задана норма освітньої підготовки, яка включає мотиваційний, цільовий, орієнтаційний, функціональний, контрольний, оцінний компоненти. Компетентності - це якості особистості (знання, уміння, навички), які необхідні для якісної продуктивної діяльності. Професійна компетентність - це загальна характеристика

Рис. 1 Структура професійної компетентності керівника коледжу

компетентностей (рис. 1).

До складу професійної компетентності керівника коледжу повинні входити наступні компетентності: управлінська, нормативно-правова, підприємницька, презентаційна, інформаційна, комунікативна, педагогічна, психологічна, психологічна, методична та дослідницька.

Управлінська компетентність - високий рівень професійної підготовленості до управлінської діяльності та ефективної взаємодії з усіма членами колективу,

Комунікативна компетентність зумовлена здатністю забезпечувати ефективні комунікації в колективі.

Методична компетентність передбачає оволодіння знаннями методологічних і теоретичних основ методики навчання різних предметів, концептуальних основ структури і змісту засобів навчання (підручників, навчальних посібників тощо), уміння застосовувати знання в педагогічній і громадській діяльності, виконувати основні професійно-методичні

особистості, яка включає професійні знання, вміння, навички та готовність до діяльності. Професійна компетентність керівника коледжу виступає системою компетентностей, що включає в собі управлінську, нормативно-правову, підприємницьку, презентаційну, інформаційну, комунікативну, педагогічну, психологічну, методичну та дослідницьку компетентності.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у дано-

му напрямі. На підставі викладеного вище зазначимо, що в педагогічній літературі немає єдності поглядів щодо визначення термінів "компетентність" та "професійна компетентність". Поняття компетентність доцільно розглядати як сукупність знань, умінь та навичок, потрібних для професійної діяльності керівника коледжу. Зміст терміна "професійна компетентність" слід розглядати як загальну характеристику особистості, яка включає професійні знання, уміння, навички та готовність до діяльності. У подальших дослідженнях планується звернути увагу на вивчення структури професійної компетентності керівника коледжу та критерії її сформованості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акмеологический словарь / [ред.-упоряд. А. А. Деркач]. – М. : РАГС, 2004. – 161 с.
2. Безрукова В. С. Основы духовной культуры : Энциклопедический словарь педагога [Электронный ресурс] / Безрукова В. С. – 2000. – Режим доступа : <http://didacts.ru/dictionary/1010/word/profesionalnaja-kompetentnost>
3. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. Выготский; [под. ред. В. В. Давыдова]. – М. : АСТ Астрель Хранитель, 2008. – 671 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко; гол. ред. Світлана Головка. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
5. Даниленко Л. І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора школи : Монографія / Л. І. Даниленко. – К. : Логос, 1990. – 140 с.
6. Ельбрехт О. Компетентнісний підхід як методологічна основа формування змісту освіти професійної підготовки менеджерів / О. Ельбрехт // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. / [за заг. Ред. проф. В. І. Сипченка]. – Вип. LVIII. – Ч. III. – Слов'янськ : СДПУ, 2011. – С. 54–63.
7. Енциклопедія освіти / [Головний ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
8. Зазыкин В. Г. Краткий акмеологический словарь [Электронный ресурс] / Зазыкин В. Г. – Режим доступа : <http://vocabulary.ru/dictionary/870/word/kompetentnost-professionalnaja>.
9. Лук'янюк В. Компетентія [Електронний ресурс] / Володимир Лук'янюк / Словник іншомовних слів. – 2017. – Режим доступа до ресурсу : <http://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=9854&action=show>.
10. Маркова А. К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя / А. К. Маркова // Сов. педагогика. – 1990. – № 8. – С. 82–88.
11. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : [навч. посібник] / Н. Є. Мойсеюк. – К., 2007. – 656 с.
12. Ожегов С. И. Словарь русского языка: 70000 слов / [под ред. Н. Ю. Шведовой]. – 23-е изд., испр. – М. : Русский язык, 1990. – 917 с.
13. Педагогічна майстерність : [підруч.] / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.]; за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 349 с.
14. Резник С. Д. Новые приоритеты деятельности и моделирование качеств руководящих кадров высших учебных заведений / С. Д. Резник, О. А. Сазыкина // Университет. управление: практика и анализ. – 2008. – № 6. – С. 57–61.
15. Смирнова М. Є. Базові компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу [Електронний ресурс] / М. Є. Смирнова // Департамент освіти і науки Харківської обласної державної адміністрації. – 2015. – Режим доступу : dniokh.gov.ua/wp-content/uploads/2015/04/Smirnova-M.-E..ppt.
16. Советский энциклопедический словарь. 3-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1984. – 1600 с.
17. Сушенцева Л. Л. Педагогічні умови підготовки професійно компетентного педагога професійного навчання / Лілія Леонідівна Сушенцева // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць № 22. – Спеціальний випуск: Формування професійної компетентності майбутніх педагогів. – 2008 / [редкол. : Буряк В. К. (гол. ред.) та ін.]. – Кривий Ріг: КДПУ, 2008. – С. 21–27.
18. Устинов И. Ю. Определения основных терминов дидактики высшей военной школы [Электронный ресурс] / Устинов И. Ю. – 2010. – Режим доступа : <http://didacts.ru/dictionary/1009/word/kompetentnost>.
19. Хуторский А. Ключевые компетенции: Технология конструирования / А. Хуторский // Народное образование. – № 5. – 2003. – С. 55–61.
20. Шишов С. Е. Школа: мониторинг качества образования / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. – М. : Педагогическое общество России, 2000. – 316 с.

Стаття надійшла 8.04.2017 р.